

Life-Line Found?

av Petter Wulff

FÖR NÅGRA ÅR sedan beskrev Robert Dalsjö hur Sverige i början av kalla kriget etablerade kontakter på hög militär nivå för att försäkra sig om hjälp från västmakterna i händelse av krig. Kontakterna var kända och accepterade av en inre krets i regeringen men, eftersom de var i strid med den deklarerade neutralitetspolitiken, var såväl det politiska stödet som själva kontaktarbetet strängt hemligt. Detta skapade problem och Dalsjös avhandling, med titeln *Life-Line Lost*¹ är en beskrivning av hur förberedelserna för att ta emot hjälp från väst kring mitten på 1960-talet mattades av och efter hand föll i glömska.

Möjligen kan den bilden behöva modifieras.² Jag utgår från Johan Gribbes avhandling om luftförsvaret Stril 60,³ en av de största militära infrastruktursatsningarna under det kalla kriget. Det var ett datoriserat stridslednings- och luftbevakningssystem och var tekniskt bland det mest avancerade som fanns i världen. Gribbe har studerat den första fasen i utvecklandet av detta system – dess planerings- och studiefas.

Systemet hade utvecklats i Storbritannien, och tekniköverföringen till Sverige innebar ett nära samarbete mellan svenska och brittiska forskare och militära fackmän. Detta ”bidrog till att forma innehållet i den

svenska neutralitetspolitiken”, som det står i baksidestexten.

Avhandlingen om Stril 60 fördjupar bilden av en del av den ”livlina” Dalsjö undersökt. Systemets funktion som livlina har två komponenter. Dels knöt Sverige materiellt närmare väst och etablerade möjligheter till nya och mer avancerade tekniska kommunikationskanaler med Natoländer; dels skapades under arbetet med systemutformningen ett nätverk av personkontakter mellan Sverige och Storbritannien. Hur betydelsefulla kan dessa kanaler och nät ha varit?

Då Gribbe endast behandlat studie- och planeringsfasen för Stril 60 framgår det inte vilka materiella lösningar som till slut valdes och i vad mån de innebar att information från det svenska luftförsvaret kunde länkas till motsvarande system inom Nato. Detta kunde vara värt att undersöka närmare, och den tidigare flygvapenchefen Sven-Olof Olson framhöll vid disputationen behovet av en fortsättningsstudie om hur strilsystemet förverkligades.

Gribbe har studerat nätverk av svenska och brittiska aktörer. Hans avhandling utgår från en tämligen strikt definition av nätverk. Enligt den består ett nätverk av relationer byggda på förtroende, vilket leder till ”mer varaktiga band mellan personer som inte kan förklaras med modeller om

rationellt egenintresse eller ekonomisk nytta” (s 21). Utvecklingen av Stril 60 sägs ha skapat sådana nära och långvariga relationer mellan de inblandade svenska forskarna och officerarna och deras brittiska motparter.

Frågan om nätverkens varaktighet förefaller central vid bedömningen av den säkerhetspolitiska livlinans hållbarhet genom åren. Uppenbart är att de materiella förutsättningar för samverkan som etablerades kunde ha varaktig karaktär. Ett exempel är de förlängningar av flygbanor som gjordes för att kunna ta emot bombflyg från Nato. När åtgärden var genomförd fanns en samverkansförutsättning som torde ha funnits kvar länge.

I fråga om varaktigheten i de personrelationer som utvecklades med system som Stril 60 är en rimlig slutsats, att ju mer varaktiga de var, desto längre kan de ha bidragit till en livlina västerut. Här framstår skillnaden mellan ett organisationsorienterat och ett nätverksorienterat synsätt. Om en bärare av kontakter med väst ersattes med en person, som inte upplystes om dessa kontakter existens, kan man från ett organisationsperspektiv säga att kontakten försvann. Sett från ett nätverksperspektiv kan kontakten sägas ha funnits kvar. Det gör det möjligt att tänka sig att livlinan västerut fortlevt in i det kalla krigets slutskede med hjälp av de personliga band som skapats genom åren.

Kanske utvecklas varaktiga nätverk lättast i en professionell gemenskap kring konkreta sakfrågor som Stril 60. Det är förstås svårt att veta vilken betydelse sådana nätverk – formade kring stora tekniska system med inslag av västmaktsteknik – kan ha haft som återförsäkring för att få hjälp om Sverige skulle ha anfallits av den närmaste stormakten. I den mån de materiella insatserna och de därtill kopplade personnätverken hade den antydda varaktigheten, skulle Dalsjös livlinetes antagligen behöva modifieras.

Frågan är väckt: Hur långt bidrog de militärtekniska samarbetena kring Stril 60 och andra system till att forma innehållet i den svenska neutralitetspolitiken?

Författaren är teknologie licentiat

Noter

1. Dalsjö, Robert: *Life-Line Lost. The Rise and Fall of 'Neutral' Sweden's Secret Reserve Option of Wartime Help from the West*, Santérus Academic Press, 2006
2. Mikael Holmström menar för sin del att västkontakterna fortsatte. Holmström, Mikael: *Den dolda alliansen: Sveriges hemliga NATO-förbindelser*, Atlantis 2011.
3. Gribbe, Johan: *Stril 60. Teknik, vetenskap och svensk säkerhetspolitik under det kalla kriget*, FOKK:s skriftserie nr 32; Stockholm Papers in the History and Philosophy of Technology TRITA-HOT 2064, Gidlunds förlag, 2011